

Metafysiske masker.

* Metafysikk er det filosofiske studiet av det som ligger til grunn for virkeligheten, eller det tilgrunnliggende for virkeligheten – og da, i denne sammenheng: hva er egentlig maskens mest grunnleggende virkelighet?

Også i **pandemiens tid** leser vi masker – nå i form av munnbind – inn i kulturelle eller personlige kontekster:

Selv om de først og fremst brukes forebyggende, hindrer de fri **kommunikasjon**,

kan vekke **frykt** og minner – eller

inspirere til kreative tanker.

Metafysiske masker.

Jo lenger man studerer de to maskekledte kvinnene i Picassos kubistiske mesterverk «Les Demoiselles d'Avignon», jo mer vil man oppdage at grensene mellom det såkalt primitive og det såkalt moderne blir flytende og viskes ut. Sannheten er at vår fascinasjon for masker overskrider alle kulturforskjeller, på samme måte som kunsten selv.

FREDRIK GIERTSEN
Litteraturviter og skribent

Startskuddet for modernismen.

Da Henri Matisse tidlig på 1900-tallet viste sin venn Pablo Picasso en maske fra det vestafrikanske danfolket, var det et resultat av at Frankrikes og Europas oppmerksomhet på den tiden var rettet nettopp mot Afrika, som en følge av kolonimaktens ekspansjon sørover. Publikum tørstet etter eksotiske historier om kannibalisme og dyrisk hedendom, og pressen leverte villig – selv om det også forekom kritikk, ikke minst mot belgiernes brutale fremferd i Kongo. Men afrikansk kunst var også på moten, og mange i verdens kulturhovedstad lot seg inspirere av en rekke utstillinger.

En av dem var Picasso, som i 1907 ferdigstilte et maleri – «Les Demoiselles d'Avignon» – som på én og samme tid innledet hans afrikanske og kubistiske periode. Samtidig ble kubismen startskuddet for selve modernismen, og i så fall kan man – med datidens begreper – argumentere for at det primitive snek seg med inn i den nye tid, som en blindpassasjer.

Med dagens syn vil man forhåpentlig kunne verdsette disse maskene – om de så er fra dan-, fang- eller pendefolket – for deres egne kunstneriske verdi, og anerkjenne at om et kunstverk bygger på et annet, så er det ikke nødvendigvis bedre.

Å skape en persona. Det at alle kulturer til alle tider har skapt sine egne masker, peker på noe dypt og uforklarlig i den menneskelige natur. I disse tider – med en pandemi som har resultert i en sterk vektlegging av deres praktiske funksjon – kommer det metafysiske eller rituelle i bakgrunnen, men det antiseptiske munnbindet utgjør naturligvis kun en ørliten del av maskenes historie.

Kunstneriske masker

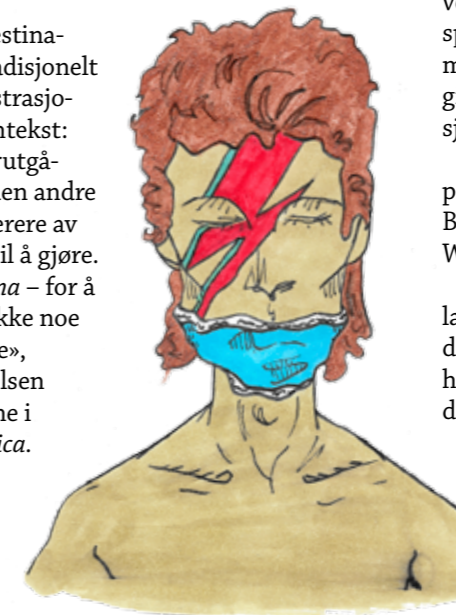
En besøkende med munnbind på et gjenåpnet Pablo Picasso Museum i Málaga i Spania betrakter 2. juni Picassos «Les Demoiselles d'Avignon» (1907). Det skal forestille fem kvinner i et bordell i Barcelona, og regnes som det første kubistiske maleriet. Maskene som de to til høyre bærer, viser kunstnerens interesse for afrikansk kunst. Alle kulturer har brukt masker.

Foto: JORGE ZAPATA, EPA/NTB SCANPIX.
Tegninger: MOLLONE

Hvem kan bestride at David Bowie fullstendig fortapte seg i rollen som «The Thin White Duke»?

Det samme gjelder de anonymiserende palestina-skjermene, sørstatsflaggene og visirene som tradisjonelt dekker til dem som møter hverandre i demonstrasjoner, men også disse blir lest inn i en større kontekst: den ene siden ønsker å binde seg opp til en forutgående konflikt de identifiserer seg med, mens den andre sidens strategi er å minne om hvem som er bærere av et maktmonopol, og hva de faktisk er i stand til å gjøre.

Dette med å skape seg en maske – en persona – for å vise eller befestet sin politiske makt, er heller ikke noe nytt. Persona er et latinsk ord som betyr «rolle», «maske» eller «person», og det ble fra begynnelsen brukt for å fremheve de forskjellige karakterene i skuespill, som *persona tragica* og *persona comica*. Men begrepet brukes også innen psykologien, og Carl Gustav Jung beskrev persona som en slags maske som er konstruert delvis for å gjøre inntrykk på andre, og delvis for å skjule individets sanne natur.

Masken som makt. En som virkelig forsto dette, var **Elizabeth I** av England. Hun regjerte i årene 1558–1603 (altså på Shakespeares tid), selv om hennes far, Henrik VIII, for en tid hadde henne fjernet fra arverekken. Til tross for rykter om flere forhold forble hun barnløs, og alle tilløp til ekteskap vurderte hun kjølig som en del av utenrikspolitikken.

Elizabeth I var en overlevelseskunstner som visste å manipulere med sitt persona, og hun skapte sin egen jomfrukult for å unngå å snuble i dynastiske rivaliseringer. Samtidig er det åpenbart at det oppsto et stadig større sprik mellom hvem hun ønsket å fremstå som, og hvem hun virkelig var, ettersom hun ble mer og mer preget av kopparr, depresjoner og alderdom. Men hennes legeme var politikk, og tjenerne ved hoffet brukte mange timer på å skjule dronningens skavanker før opptredener.

Også i dag gjelder det å fremstå som sterk i politikens verden, men som manipulasjon i Jungs ånd, er nok masker nå enda sterkere til stede i underholdningsindustrien. Blant pionérene var det særlig David Bowie som stadig gjenskapte seg selv: ikke bare i skikkelsen til sitt androgyne alter ego Ziggy Stardust, men også i mange andre forkledninger.

Teatersport. Selv om masken har en funksjon for både kunst, politikk og religion, er den naturligvis særlig forbundet med teaterscenen. Den britiske teatersportpionéren Keith Johnstone mener at det mest grunnleggende han kan lære sine studenter, er å kvitte seg med all frykt – for egne forventninger og andres blikk – for å kunne gi seg hen til spontaniteten. Det er ikke studenten som skal styre masken, men omvendt. På denne måten er det mulig å gi seg hen til sin rolle, å bli masken, omtrent som en sjaman eller voodoo-danser i transe.

Og hvem kan bestride at Elizabeth I virkelig ble den perfekte gestaltning av ubesudlet dronningmakt, og at Bowie fullstendig fortapte seg i rollen som «The Thin White Duke»?

Med slike spørsmål har vi naturligvis beveget oss langt fra de korona-maskene som er årsaken til at vi i dag ser tildekkede folk overalt, men de er likevel ikke helt løsrevet fra dem. For også i pandemiens tid leser vi dette inn i kulturelle eller personlige kontekster: Selv om munnbindene først og fremst brukes forebyggende, kan de vekke frykt og minner, og til og med inspirere til kreative tanker.

Det er ikke for ingenting at folk leser «Dekameronen», strømmer «Contagion» og tenker på «Døden i Venedig» i disse tider.